

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ ԻՄ ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՅԱՐՑԱՍԵՐՆԵՐԻՆ

Շարունակուած էջ 6-էն

կացան իմ կարծիքը իմանալ Քոչարեանական վարչակարգի մասին: Գրեթէ բոլոր քաղաքական ուժերն ու մեկնաբանները ընդունում են, որ արդի Հայաստանի Հանրապետութիւնը գործում է այս կամ այն մեծ պետութեան հովանու տակ (կամ ԱՄՆ-ի, կամ Ռուսաստանի): Փորձը ցոյց է տալիս, որ հովանաւորող որեւէ ուժ բոլորովին չի ցանկանում, որ իր հովանաւորած վարչակարգն ու դրա ղեկավարը լրացուցիչ խնդիրներ ու բարդութիւններ ստեղծի իր երկրում, քանի որ այդպիսի ղեկավարում խիստ դժուարանում է մեծ տէրութեան ծրագրերի գործադրումը այդ երկրում: Այս պատճառով էլ մեծ տէրութիւնը տուեալ երկրում որոնում է իրեն աւելի յարմար թեկնածու ու հրաժարուած է «իր նախորդ մարտուոյ»: Քոչարեանական վարչակարգը իր երկրում հանդէս է գալիս աւելի ու աւելի բարդութիւններ ստեղծողի դերում եւ աւելի ու աւելի յուշում, որ նրան փոխարինելու ժամանակը հասունացել է:

Քոչարեանականութեան ղեկավարութեան, Ռոբերտ Քոչարեանի ու Սերժ Սարգսեանի, դիւանագիտական, քաղաքական ու հայրենասիրական գիտակցութեան մակարդակը իրող էութեամբ բովանդակուած է վերջերս արուած նրանց արտայայտութիւններում: Բաւարարուենք լոկ երկուսի մասնանշմամբ:

ԱՄՆ-ի եւ Եւրոպայի հանրութեան, կազմակերպութիւնների (մասնաւորապէս Եւրամիութեան), տարբեր պետութիւնների եւ ակաւաւոր գործիչների կողմից անվիճելի ճշմարտութիւն է համարուած այն, որ Հայաստանի 2003-ի եւ նախագահական ընտրութիւնները, եւ դրանց յաջորդող խորհրդարանական ընտրութիւնները խստօրէն քննադատուել են միջազգային հանրութեան կողմից, այդ թւում Եւրոպական Միութեան վեհաժողովի պատուիրակութիւնների կողմից: Նրանք գտել ու գտնում են, որ ընդհանուր առմամբ ընտրական գործընթացը չէր համապատասխանում միջազգային չափանիշներին: Դիտարկուած խախտումներից նրանք մասնաւորապէս մատնանշել են լրատուամիջոցների կողմնակալ լուսաբանումը, ընդդիմութեան վստահուած անձանց եւ ընտրարշաւը իրականացնող աշխատակազմի ձեռքակալութիւնները, արդիւնքների կեղծումը, դիտորդների ուղղուած սպառնալիքները, ինչպէս նաեւ ընդհանուր առմամբ ընտրական յանձնաժողովների ոչ պատշաճ պահուածքը: Պարզ ու յստակ ասուած է, որ Քոչարեանի վարչակարգը չի պահպանել ժողովրդավարական սկզբունքների հիմնական մասը, մասնաւորապէս, ինչ վերաբերում է ընտրութիւններին: Բայց նրանք փաստերի արձանագրութիւնից այն կողմ չեն անցնում: Միւս կողմից, ԱՊՀ երկրների դիտորդները գովեցին Հայաստանի ընտրութիւնների ընթացքը ու ստեղծեցին այն տպաւորութիւնը, որ արդի Հայաստանից աւելի ժողովրդավարական երկիր չկայ:

Վերոյիշեալ բացայայտ ծայրաբեւեռուած գնահատումները քոչարեանական ղեկավարներից Սերժ Սարգսեանը մեկնաբանում է, որպէս մտաբերութեան, «մենտալիտետի» տարբերութիւն: Նա գտնում է, որ Հայրենի ժողովուրդը երկար տարիներ ապրելով ԱՊՀ երկրների ժո-

ղովրդների հետ (այսինքն խորհրդային Միութիւնում եւ վերջինիս քայքայումից յետոյ) ունեն ընդհանուր պատկերացումներ, ընդհանուր «մենտալիտետ», որի հետեւանքով նրանք իրար աւելի լաւ ու ճիշդ են հասկանում: Իսկ մարդիկ, ովքեր ծնուել ու իրենց ամբողջ կեանքն ապրել են Եւրոպայում կամ Ամերիկայում, դժուարութիւն են ունենում հայ իրականութեան մէջ տեղի ունեցած երեւոյթները ճիշդ ըմբռնելու: Արեւմտեան դիտորդներն ապրում են այնպիսի միջավայրում, որտեղ իրենց առանձնայատուկ պատկերացումներն ունեն ժողովրդավարութեան մասին: Այսինքն, Սերժ Սարգսեանը ժխտում է ժողովրդավարական իրաւակարգի առարկական, ընդհանրական, ընկերաբանական պատկերացման գոյութիւնը:

Անհասկանալի է մնում նաեւ, թէ ինչ է Սերժ Սարգսեանը հասկանում «ուսասական մենտալիտետ» ասելով: Ռուսական միտքը հարուստ է ինչպէս իրաւ ժողովրդավարական ակնդոյթներով, այնպէս էլ համայնավարական, ուսաֆիլական եւ նման այլ գաղափարներով: Նկատելի է, որ նա նկատի չունի ուսասական իրաւ ժողովրդական ակնդոյթները:

Գոյութիւն ունեն ժողովրդավարութեան տարբեր ու հակադիր մեկնաբանութիւններ: Օրինակ: Վերջին դարաշրջանում մարդկութիւնը տարբերակում էր խորհրդային եւ ազատ շուկայական ու անձնական նախաձեռնութեան երկու հակադիր ժողովրդավարութիւնները: Պիտի ցանկանայինք հաւատալ, որ Սերժ Սարգսեանը արդի պայմաններում հանդէս չգալ որպէս խորհրդայինի ջատագով ու ներկայացուցիչ, թէեւ այդ միտումը նկատելի է: Գոյութիւն ունեն պետութիւններ, որոնք շարժուում են ղեկի իտէլական ժողովրդավարութիւնը: Նրանք տարբեր աստիճանի ժողովրդավարական ընկերութիւններ են հաստատել: Դեռեւս չկայ իտէլական ժողովրդավարական երկիր: Բայց տարօրինակն այն է, որ Սերժ Սարգսեանը Հայաստանը չի դիտում ղեկի ժողովրդավարութիւն գնացող երկիր: Նա աւելի միտում ունի պատնէշ բարձրացնել Հայաստանի ու առաւել ժողովրդավար երկրների միջեւ: Տարօրինակ ու նոյնիսկ վիրաւորական է Սերժ Սարգսեանի պատկերացումը ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ, «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՆՏԱԼԻՏԵՏԻ» մասին:

Ես ոչ մի առարկութիւն չունեմ, եթէ Սարգսեանը գտնում է, որ իր մտայնութիւնը, մտածելակերպը, աշխարհայեցողութիւնը, կեցուածքը, դիրքորոշումը եւ մենտալիտետը խոտոր է կանգնած ժողովրդավարական ըմբռնումներին ու ըսկզբունքներին կամ անյարիր են դրանց: Բայց այդ հակադրութիւնը վերագրել ողջ հայ ազգին, որը առաջիններից է եղել, որ սկսել է դաւանել ժողովրդավարութիւնը, պարզապէս վիրաւորական է, ազգադաւութիւն, ազգային նիհիլիզմ:

Երբ հայերը քրիստոնէութիւնը հռչակեցին պետական ու համաժողովրդական կրօն (301), նրանք գտան, որ պետութիւնն ու եկեղեցին համագործակցող այնպիսի ուժեր են, որոնք ունենալով տարբեր դերակատարումներ լրացնում են իրար: Երբ հայ ազգը հաստատեց եկեղեցական իշխանութիւնը, նա գտաւ, որ այն պէտք է բաղկացած լինի ինչպէս եկեղեցականներից, այնպէս աշխար-

հականներից եւ ունենայ որոշակի նեկայացուցչականութիւն: Վահրամ Բաբունին (ԺԲ դար) Լեւոն արքայի թագադրութեան ճառն արտասանելիս առաջ քաշեց սահմանադրական միապետութեան գաղափարը: Մատրասեան իմբակի ներկայացուցիչները (ԺԸ-ԺԹ դար) ապագայ հայ պետականութիւնը պատկերացրին որպէս իրաւ ժողովրդավար հանրապետութիւն: Օսմանեան Կայսրութեան հայերը Սուլթանական բռնակալութեան օրերին, (ԺԹ դարի 60-70 թ.) ազգային սահմանադրութիւնը մշակեցին իրաւ ժողովրդավարութեան ոգով: Այս բոլոր ղեկավարում հայ միտքը ելնում էր ինչպէս իր ազգային, այնպէս էլ համամարդկային (ի մասնաւորի ֆրանսական, անգլիական, ամերիկեան) փորձառութիւնից: Եւ յանկարծ Պրն. Սերժ Սարգսեանը, ԻԱ դարում, անտեսելով, չիմանալով կամ շրջանցելով այդ բոլորը գտնում է, որ հայ ազգային «մենտալիտետը» ընդհանուր եզրեր չունի առաջաւոր ժողովրդավարական պահանջների հետ, եւ որ բնական է, երբ հայ ազգը չեղում կատարի ղեկի իտէլա ժողովրդավարութիւն տանող ճանապարհից:

Նկատենք, որ Եւրոպական Միութիւնը, որին ձգտում է անդամակցել Հայաստանի Հանրապետութիւնը, միտում է որոշակի ընդհանրական գծեր հաստատել իր անդամների համար: Նրա խնդիրներից է իր անդամներին իրար մօտեցնել, նրանց միջեւ հաստատել ընդհանրական կապեր, նրանց մէջ արմատաւորել ընդհանրական ժողովրդավարական արժէքներ, առանց ազգային արժէքների թուլացման: Ահա Հայաստանի Հանրապետութեան իշխող ուժի գլխաւոր ներկայացուցիչներից մէկը ձգտում է հայ քաղաքական միտքը աղաւաղելով այն զգալիորէն հեռացնել Եւրամիութեան անդամներից, նոյնիսկ հակադրել Եւրոպական Միութեան անդամների արժէքային կողմնորոշման: Այս է քոչարեանական հայրենասիրական գիտակցութիւնն ու դիւանագիտական նրբանկատութիւնը:

Ինչպէս գիտենք, Եւրամիութեան Եւրախորհուրդը կազմուած է Նախարարների Յանձնաժողովից (որոշումներ ընդունող հիմնական մարմինը), խորհրդարանական վեհաժողովից (խորհրդատուական մարմին) եւ Տեղական ու Շրջանային Ուժերի Գոնկրէսից (Եւրախորհուրդի սկզբունքները շրջաններում ու երկրներում տարածող մարմին): Խորհրդարանական վեհաժողովը կազմուած է աւելի քան 291 ներկայացուցիչներից եւ նոյնքան փոխարինողներից: Նրանք ընտրուում են Եւրամիութեան անդամակցող կամ անդամութեան թեկնածու ազգային խորհրդարանների կողմից իրենց անդամների թուից եւ ունեն բազմակուսակցական պատկանելութիւն: Վեհաժողովը հանդիպում է չորս ամիսը մէկ (Յունուար, Ապրիլ, Յուլիս եւ Սեպտեմբեր) հինգ օր ժամանակով: Տարբեր են թայանձնախմբերի կողմից մշակուած գեկոյցները ներկայացուած են Եւրախորհրդի վեհաժողովին: Զեկոյցներում առաջադրուած որոշումները, յանձնարարութիւնները եւ կարգադրութիւնները մանրամասնօրէն քննարկուում են ու դրուում քուէարկութեան: Նշենք նաեւ, որ Եւրամիութիւնը հիմնուած է կամաւորական սկզբունքի վրայ եւ մէկը չի պարտադրուում անդամակցելը դրան: Ընդհանրապէս, Միութիւնը ինքը դնում է որոշակի պարտադիր պայմաններ: Միայն այդ պայմանների

բաւարարումից յետոյ քննարկուած է տուեալ պետութեան անդամակցութեան հարցը: Այդ պայմաններից գլխաւորներն են ժողովրդավարութեան ապահովում, մարդկային իրաւունքի պահպանում, քաղաքակրթութեան զարգացում, մարդկային մակարդակի առկայութիւն, բարի-դրացիական յարաբերութիւններ, խաղաղասիրական քաղաքականութիւն, ընդհանրական գծեր անդամակցած կամ անդամակցող կողմերի միջեւ: Պետութիւնները խնդրում են, որ իրենց ընդունեն այդ կազմակերպութիւնից ներս: Նրանք տարիներով պայքարում են դրա համար:

Խորհրդարանական վեհաժողովը ապրիլեան իր նստաշրջանում, ելնելով իր կանոնադրութեան պահանջներից, քննարկեց Ռ. Քոչարեանի վարչակարգի ու ՀՀ խորհրդարանի ընդդիմութեան միջեւ սրուող հակամարտութեան պատճառները, հակամարտութեան ընթացքում արձանագրուած ղեկավարման արձանագրութեան վերացման ու վիճակի բարելաւման ուղիները: Ընդունուած որոշման մէջ նշուեցին կողմերի սխալները, դրանց վերացման ուղիները, որտեղ ընդգծուեց այսպապղ երկխօսութեան հրամայականը եւ կողմերին ժամանակ տրուեց ընդհանուր մի համաձայնութեան գալու համար: Ներկայացուցչական համաերոպական այդ մարմին այսպիսի որոշման մասին իր կարծիքը յայտնելով Ռոբերտ Քոչարեանին անում է հետեւեալ սխալ, անհասկանալի, անտեղի, քաղաքական ու դիւանագիտական խորքից զուրկ, մեծամտական ու հայափնաս արտայայտութիւնը. “The Council of Europe is an organization of which we are also a member. We have a right to vote and express our opinion there. We are there to defend our common interests, not to clear domestic matters”. “You must not regard the Council of Europe as the former Politburo where they made and imposed decisions” (Asbarez, V. 96, No. 12214, Friday, May 7, 2004). Նկատենք, որ նոյն բովանդակութեամբ արտայայտութիւններ է անում ընդդիմադրութիւնը Քոչարեանի վարչակարգի ընդունած որոշումների կապակցութեամբ: Վերջինս դրանք համարում է սխալ, անհիմն ու ազգադաւ:

Անհասկանալի է, թէ ինչպէս կարելի է ընդհանուր եզրեր գտնել իրեն ժողովրդի ներկայացուցիչ նկատող մի բուռ կոմունիստներից կազմուած Փոլիթբիւրոյի ու Եւրոպական ողջ ժողովուրդը ներկայացնող բազմակուսակցական Եւրախորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի միջեւ, որը կանոնադրութեանց իր որոշումները ընդունում է լայն քննարկման ու դեմոկրատական սկզբունքների համաձայն ու դրանք համարում է խորհրդատուական եւ իր անդամներին թողնում դրանք գործադրելու որոշման իրաւունքը: Յանձնարարութիւնների կատարումը ենթադրում է համագործակցական ոգի ու կամաւոր միաւորում: Նա բոլորովին չի զրկում անդամներին իրենց խօսքը, կեցուածքը, մտահոգութիւնները ներկայացնելու եւ ինքնութիւնը պաշտպանելու իրաւունքից: Բայց Ռ. Քոչարեանը իրեն նկատում է անսխալական ու իր կամքը օրէնքի հաւասար:

Նորից շնորհակալութիւն եմ յայտնում իմ ընթերցողներին՝ իրենց անկեղծ ու շինիչ դիտողութիւնների, առաջարկութիւնների ու բարեկամական գրոյցների համար: Միայն մտքերի ազատ ու լայն քննարկմամբ հնարաւոր է համել ճշմարտութեան: Կլէնտէլ, Մայիս 15, 2004